

Олександр Лозовицький,
кандидат політичних наук,
здобувач кафедри державної політики
та управління політичними процесами НАДУ

Виборча система як імператив дієвості сучасного державотворення

Автор розглядає активний процес формування нової політичної системи, утворення якої в нашому суспільстві відбувається складно й суперечливо. На жаль, власний досвід України щодо політичної системи дуже обмежений, а сучасного демократичного політичного досвіду наша країна практично зовсім не мала. Саме тому найголовнішим завданням є побудова демократичної, правової, соціальної держави з ефективно діючим парламентом, професійним, висококваліфікованим, сильним урядом, незалежними судовими органами - тобто з чітким поділом влади на законодавчу, виконавчу, судову, з розмежуванням їх функцій.

Ключові слова: виборчий процес, політична система, співтовариство, інтеграція, доктрина.

The author considers the active process of forming a new political system, education in our society is complex and contradictory. Unfortunately, our own experience of the functioning of Ukraine's political system is very limited, and the modern democratic political experience, our country is almost never thought. That is why the most important task is to build a democratic, social state with a well-functioning parliament, professional, knowledgeable and strong government, independent judiciary - that is, with a clear division of powers into legislative, executive, judicial and the disengagement of their functions.

Key words: electoral process, political system, community, integration, doctrine.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими завданнями теорії і практики реалізації механізмів державного управління. Проблема дієвості та ефективності сучасного державотворення постійно перебуває в центрі уваги провідних країн світу, а обґрунтування напрямів та способів її розв'язання є наріжним каменем їх внутрішньої та зовнішньої політики. Але особливої актуальності розв'язання згаданої проблеми набуло сьогодні. Це зумовлено низкою чинників, які генерують загрози прогресу

сивному розвитку як на національному, так і на міжнародному рівнях. Державотворення в Україні невпинно поширюється на всі сфери суспільного життя. На жаль, власний досвід України щодо розбудови політичної системи дуже обмежений, а сучасного демократичного політичного досвіду наша країна практично зовсім не мала і тому найголовнішим завданням є побудова демократичної, правової, соціальної держави з ефективно діючим парламентом, професійним, висококваліфікованим, сильним урядом, незалежними судовими органами - тобто з чітким поділом влади на законодавчу, виконавчу, судову, з розмежуванням їх функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить, що сьогодні питання розвитку політичної системи держав в умовах глобалізації досить популярні у вітчизняних і зарубіжних дослідників. Однак робіт, що стосуються аналізу підходу суб'єктів політичної системи нашої держави до цього питання, а особливо з погляду наук державного управління, небагато. У попередніх дослідженнях головну увагу було приділено лише певному спектру проблем та питань даної проблематики, які розглядалися, насамперед, в конкретно-історичному аспекті. Принципово новим у представленому дослідженні є спроба встановити загальний характер і параметри впливів партійно-громадянської взаємодії розвитку політичної системи держави, які втілювались у виробленні й формуванні стратегії України за умов глобалізації. Серед наукових публікацій, доступних широкому загалу дослідників, насамперед, привертають увагу роботи М.Вебера, Б.Гурне, Р.Глена, П.Ф.Друкера, В.Копійки, Ф.Тейлера, А.Файоля, Г.Форда, Т.Шинкаренка, Г.Емерсона. Проте всі вони лише побіжно торкаються зазначеної проблеми. Тому дане дослідження викличе значну зацікавленість як професійних науковців, так і громадськості й може становити суспільну користь за нинішніх складних умов перехідного періоду українського державотворення.

Формулювання мети та завдань статті. Мета дослідження включає: визначення особливостей, напрямів і параметрів еволюції виборчих стратегій та технологій у контексті аналізу їх глобалізаційної динаміки; вивчення досвіду формування та реалізації загальнонаціональної стратегії розвитку політичної системи України; на основі вже накопиченого досвіду в науках державного управління проаналізувати відповідний процес у глобальній перспективі. Зазначена мета конкретизувалася через постановку й вирішення завдань: на основі аналізу відповідних концепцій уточнити природу й зміст інтересів суб'єктів державотворення у виборчому процесі; показати сутність і розкрити основний зміст державних інтересів як рушійної сили двох основних тенденцій сучасного політичного процесу; визначити шляхи формування державно-політичного курсу України в контексті розвитку загальнонаціональної виборчої системи.

Головне завдання дослідження полягає у визначенні витоків і чинників комплексу партійно-політичних взаємовідносин в їх проекції на державну стратегію України. Відповідно, поставлені мета й завдання досягаються за допомогою порівняльного, структурно-функціонального й іншого наукового методів з опорою на загальні й спеціальні методи дослідження. Методологічний підхід має три рівні - гносеологічний, парадигмальний та прикладний. Їх поєднання складає схему: принцип аналізу - форма аналізу - інструмент аналізу.

Викладення основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Основний напрям становлення та розвитку політичної системи України - глибока й всебічна демократизація суспільного життя, розбудова громадянського суспільства, правової соціальної держави, посилення взаємовпливу і взаємозв'язків із політичними системами інших країн для власного безперервного вдосконалення. За об'єктивних умов демократичний вибір є не тільки формальною дилемою для громадян - підтримувати чи не підтримувати існуючу в державі владу, а й реальною можливістю впливати на розстановку політичних сил у навколотовладному просторі, змінювати уряд, визначаючи у такий спосіб характер їх діяльності. Проте нинішній політичний вибір не втратив свого формального характеру, залишаючись у межах наявності політичної альтернативності, що в умовах української демократії - змістовний і дієвий фактор розгортання всього політичного процесу як постійна існуюча дихотомія значеннєвої орієнтації його суб'єктів одночасно і на інтереси групові, і загальносоціальні, в чому, власне, і криється необхідність упереджувати свої політичні дії й рішення врахуванням наявної контрпропозиції, тобто фактора присутності політичного конкурента. Оскільки йдеться про політичні проблеми України після проголошення її незалежності, то в загальному аспекті розуміємо державотворення, а в ширшому - формування політичної системи плюралістичного суспільства і налагодження дієвого політичного процесу, що неможливі без адекватного утвердження політичної та економічної еліти [1, с. 23].

У зв'язку з цим на порядок дня постає одна з докорінних проблем України - формування нової політичної, у тому числі громадянської культури. Однак навіть розв'язання цих питань само собою не усуне характерного для посткомуністичної демократії відчуження суспільства від влади. Адже не завжди демократична форма держави здатна реально забезпечити демократизацію всіх сторін громадського життя. Для цього потрібні відповідні економічні, соціальні, духовні та психологічні передумови. І навпаки, формування стабільної демократичної політичної системи, здійснення реформ вимагає у перехідний період певних обмежень політичної демократії, зростання політичної свідомості та політичної культури суспільства й особи як на теоретичному, так і на буденному рівнях. Україн необхідно також вибрати тип парламентської системи: вибори на багатопартійній основі нічого не вирі-

шать, якщо реально не буде забезпечене представництво регіонів, не знайдена його загальноприйнята форма. У цих питаннях, безперечно, треба враховувати як політичний досвід, так і традиції функціонування й організації [2, с. 56].

На підсумок останніх виборів українська демократія так і не переборола поріг мінімальної достатності, яка полягає в існуванні повномірної політичної конкуренції впливових сил, що набуває природного завершення у відкритому правлінні певної партії або партійного блоку. Загальний підсумок політичної роздробленості й надмірної багатопартійності - відсутність у політичному процесі в контексті останніх загальнонаціональних виборів в Україні зримої, повноцінної, а отже, і доступної середньому виборцю альтернативи, варіанта для вибору. На практиці середній виборець неспроможний зорієнтуватися у списку з кількох десятків партій, розібратися в нюансах програм, в основному подібних одна одній. Саме з цієї причини проблема використання адміністративного ресурсу як можливого засобу тиску на виборців з боку правлячої еліти є головним об'єктом уваги. Але слід сказати, що ця проблема менш істотна, ніж наявна фундаментальна ситуація відсутності реальних конкурентів у політичному просторі України, головною складовою якої є формальна легітимність [3, с. 53].

Порівняльний аналіз результатів двох виборчих кампаній за партійними списками дає змогу зробити висновок про те, що структурування українського політичного поля зберігає явно виражений регіональний характер - південному сходу України, де трохи послабили свої позиції, але як і раніше найвпливовішими залишаються партії лівої (доречніше - псевдолівої) ідеології, протистоїть захід з домінуючою правою ідеологією, що істотно посилила свої позиції в центрі й, навіть, на північному сході країни. Різноманітність практик партій, що брали участь у виборчій кампанії, міститься в ідеологічному континуумі з традиційно використовуваною системою координат, полюсами якої є "лівий" і "правий" політичні сектори з проміжним - "центристським". Дихтоманія, залишаючись однією з основ структурування українського політичного поля, відтворюється базовими електоральними установками виборців, які хоч і зазнають флуктуацій, однак виключають зміщення позицій голосуючих до протилежного ідеологічного полюса.

Основою, що об'єднує партії в правий блок, є націонал-демократичні принципи, орієнтація на "західний" шлях розвитку, акцент на державній незалежності як особливій цінності. Уразливим місцем партій правого табору, що стали на шлях блокування так званим унітарним шляхом, є короткочасність і нестабільність обраної стратегії [4, с. 83].

Центристський блок в українському політичному просторі найважче піддається визначенню, а координати в найзагальнішому вигляді можна визначити як проміжні, усереднені між лівим та правим полюсами і найменш ідеологічно виражені. Якщо розглядати електоральні практики,

здійснені центристськими партіями, що не подолали бар'єра, але мали ідеологічну складову і позиціонували в українському політикумі в ролі носіїв ліберальної ідеї, то незначний обсяг партійно-символічних капіталів цих партій свідчить про відсутність ефективної комунікації з виборцями, а також відсутності або фрагментарності їх регіональних структур, ставці на монопроблеми. Таким чином, зміни, що відбулися в українському політичному полі, свідчать про наявність двох незбіжних тенденцій - полівіння політичних агентів, що балотувались за партійними списками, і рівномірніший, ніж на попередніх виборах, розподіл голосів виборців між партіями, що конституують національний ідеолого-політичний простір, за рахунок зміщення голосів виборців управо [5, с. 123].

Отже, на момент чергової загальнодержавної виборчої кампанії політична ситуація в Україні не дала жодного шансу виборцям, тобто громадянам країни, зробити якісний вибір у напрямі змін складу і розстановки сил у правлячій еліті. Без перебільшення, ми є свідками нового етапу диверсифікації України, розшарування за рівнем взаємодії суспільства адміністративним технологіям, причому потенціал роз'єднання за політичною ознакою є найвагомішим, але сподіватися на мобілізацію нації, на інтегруючий вплив політичної боротьби наразі не доводиться.

Демократичне суспільство передбачає зростання ролі й впливу масової свідомості на поведінку та ухвали центрів прийняття рішень - обираючи на основі демократичних процедур легітимні владні структури, громадяни мають повне право отримувати інформацію про діяльність своїх обранців, яким вони передовірили владу. А тому, враховуючи, що термін діяльності адміністрації й парламенту не такий вже й тривалий, вони мають активно займатися проблемами власного іміджу, оскільки на наступних виборах перед ними знову постане питання переконувати громадян у тому, що саме ці люди є найбільш достойними керувати державою. Політичний досвід свідчить, що чітко побудована, збалансована й ретельно дібрана передвиборна команда не завжди стає правлячою. Реальністю і найхарактернішою ознакою політичного процесу в Україні, періоду її незалежності, була і залишається елітарність, обмеженість як з огляду на склад учасників, так і зосередження його навколо загальнонаціонального центру влади, побудованої за принципом корпоративності конгломератного об'єднання компонентів демократичної політичної системи. Політичну конгломеративність посилюють і такі об'єктивні фактори, як поліетнічність і поліконфесійність, істотні регіональні розбіжності у соціальній структурі, політичних настановах, ставленні до державотворчих процесів населення України. Це, між іншим, означає, що надзвичайно зростає роль загальнонаціонального лідера. Його авторитет, зокрема на ґрунті харизми, сприятиме національному єднанню, в дієвості якого значну, а можливо, і вирішальну роль відіграє такий суб'єктивний чинник, як свідомість громадян [6, с. 82].

Ситуація після виборів підвела українську демократію до критичної, поворотної межі, за якою починають простежуватись контури структурованої влади, що спирається на реальну, тобто порівняно стійку парламентську більшість, і тверду опозицію їй. Повноцінна, конструктивна більшість стає природним результатом тільки за реальної суспільно-політичної поляризації суспільства, тобто формується в просторі всього політичного процесу і на основі прямих підсумків виборів, а не в кулуарах державної влади. Саме надання істотного імпульсу, поштовху політичній динаміці - життєво важливе і принципово необхідне українському суспільству, що десятками років перебуває у стані соціальної стагнації. Що ж до опозиції, то її формування безпосередньо залежить від характеру і наявності прямого визначеного носія влади [7, с. 45].

Радує й те, що українські політики нарешті почали розуміти, що гасла вже не діють, а зверненнями та відозвами з екранів телевізора мало кого можна надихнути, а особливо - молодь. Довелося визнати, що нове покоління самостійніше, ніж попереднє, і, що найголовніше, має можливість вибирати. Просто так голосу ніхто не віддасть - з молоддю треба працювати. Молодь - найважливіший соціальний і електоральний ресурс суспільства, привертає сьогодні особливу увагу політиків та лідерів громадської думки. Всі вони хочуть знати, яку роль готова або не готова відігравати молодь у розвитку демократії, ринкової економіки, громадянського суспільства і правової держави. Щоправда, часто це бажання так і залишається пасивним: економісти, соціологи, політологи давно визначили вік політично активної групи населення України - "кому за 60" [8, с. 11].

Сьогодні становище громадянина України, його відносини з державою і суспільством змінюються докорінним чином. З одного боку, він отримав великі можливості реалізувати себе як самостійна особистість, з другого - зросла його відповідальність за свою долю і долі інших людей. Проте багатотисячова культура України склалася так, що всесилля держави, її втручання в особисте життя і контроль над життям громадськості призвели до того, що ще й сьогодні українець, по суті, продовжує відчувати себе "гвинтиком", вважаючи, що від нього "нічого не залежить". Це, у свою чергу, породжує недостатню політико-правову культуру людини, підтримує уявлення про те, що права і свободи - це дар згори. На сьогодні українська молодь у більшості випадків - це швидше інструмент у руках впливових політичних сил, за допомогою якого досягаються певні цілі. Ці справжні цілі дуже часто навіть невідомі молодому поколінню. По суті, в політиці молоде покоління, навіть його активна частина, сьогодні займається тим, що обслуговує "старожилів" [9, с. 57].

Все це досить ясно окреслює проблему безпосередньої участі молодих політиків у виборчому процесі. По-перше, виборець не вірить молодій людині і тому не голосує за неї. По-друге, у молодих людей, які висунули

свої кандидатури, часто не виявлялося необхідних навичок, досвіду, знань і вміння вести передвиборчу боротьбу нарівні з їхніми старшими колегами. По-третє, відсоток молодих людей, що приходять до урн для голосування і потенційно здатних підтримати молодих кандидатів, дуже низький. У сучасній ситуації досить складно говорити про молодь як єдину соціальну групу або політичну силу. Відповідно, вкрай важко визначити і відстоювати інтереси аморфної групи, незважаючи на те, що загальних інтересів у представників усіх соціальних груп молоді існує досить багато. Тому саме усвідомлення спільності своїх інтересів має стати головним чинником самоідентифікації молоді як впливового політичного гравця [10, с. 98].

Молодь, як і раніше, залишається аполітичною та суспільно пасивною соціальною групою, проте останнім часом намітилася деяка активізація молодіжних об'єднань і молодіжної політики в цілому. Це відбувається у зв'язку з особливостями політичного режиму в країні: негативними тенденціями, пов'язаними з вибудовуванням олігархічної моделі управління державою і небажанням попереднього уряду вирішувати актуальні проблеми молодих людей [11, с. 53]. Свою роль відіграє і складність із становищем молоді в житті, у зв'язку з чим спостерігається активізація зусиль молодих людей, яка частково реалізується у вигляді соціальних рухів. Причинами зростання студентських громадсько-політичних рухів також є ненасильницькі революції на пострадянському просторі, де найважливішу роль відігравав молодіжний протест, і якщо він дав позитивні результати, то цей досвід є прикладом. Отримання підтримки вищого керівництва країни з боку молодіжних об'єднань вважається основним пріоритетом держави в галузі молодіжної політики. Разом з цим практично зникла публічна молодіжна політика. Альтернативним майданчиком, куди йде вся активність, стає вулиця, де, можливо, і буде вирішуватися доля країни [12, с. 73].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. На підставі отриманих даних можна стверджувати, що ту чи іншу виборчу систему правляча еліта обирає, враховуючи такі чинники, як розстановка політичних сил, традиції формування органів влади, форми їх реалізації, політико-психологічна культура суспільства. На підставі отриманих даних можна стверджувати, що країнами світу приймаються ґрунтовні державно-управлінські рішення з формування дієвих виборчих систем, однак сучасні виклики та загрози вимагають її постійної трансформації з метою зміцнення. В різних державах світу законодавчі акти, що регламентують порядок ведення і забезпечення виборчого процесу, як правило, є ретельно розробленими, перевірені досвідом, враховують національні особливості й відповідають загальнонаціональним стратегічним цілям та інтересам. Перспективним напрямом дослідження в подальшому вбачається концептуальна розробка та вдосконалення теоретико-методологічних засад даної проблеми, а також відповідних процедур вироблення рекомендацій.

Список використаних джерел

1. *Albrecht R.* Hegel und die Demokratie / R. Albrecht. - Bonn, 1978. - 334 p.
2. *Blondel Y.* Comparing political systems / Y. Blondel. - N. Y. ; Wash., 1973. - 210 p.
3. *Buchbinder J.* Wörterbuch zur Sicherheitspolitik / J. Buchbinder, A. Buhl, O. Quaden. - Bonn. - 1985. - 104 p.
4. *Clark R.-T.* Power and policy in the third world countries / R.-T. Clark. - N. Y., 1982. - 246 p.
5. *Dahl R.* Polyarchy. Participation and Opposition / R. Dahl. - New Haven ; London, 1971. - 302 p.
6. *Dreyfus F.* De Gaulle et le gaullisme / F. Dreyfus. - Paris : PUF, 1982. - 406 p.
7. *Eatson D.* The Political Systems / D. Eatson. - N. Y., 1953. - 430 p.
8. *Grosser A.* La politique extérieure de V-e République / A. Grosser. - Paris : Seuil, 1965. - 126 p.
9. *Lasswell U. D.* The structure and function of political system / U. D. Lasswell. - N. Y., Harpev., 1960. - 243 p.
10. *Lipset S.-M.* Political Man: The Social Bases of Politics. Garden City / S.-M. Lipset. - N. Y., 1960. - 254 p.
11. *Macpherson C.* The late and times of liberal democracy / C. Macpherson. - Cambridge, 1985. - 114 p.
12. *Pennok J.-R.* Democratic political theory / J.-R. Pennok. - Princeton, 1979. - 543 p.

Віктор Мельниченко,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права
і законотворчого процесу НАДУ

**Забезпечення конституційності процесу реформування
міжпоселенських територіальних утворень**

У статті розглядаються питання необхідності, змісту та засобів забезпечення конституційності процесу реформування міжпоселенських територіальних утворень. Підкреслено проблематичність такого реформування без з'ясування позиції Конституційного Суду України або й внесення змін до Конституції України.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, реформування, конституційність, Конституційний Суд України.

In the article, the necessity, content and means of ensuring the constitutional validity of the reforming process in the compound territorial units are scanned.